

lenleg szántás, oldala füves, meredek. A szántás nyilván nagyon mély volt, mivel több házat is szétszántottak. A dombtető nem egyenletes, hanem erősen tagolt. A házfoltokban sok a téglatöredék, cserép, és feltűnően sok az állatcsont, elsősorban marhacsont. A cserepek zöme késő középkori, kevés őskori (bronzkori) töredék a lelőhely K-i szélén gyűjthető. A legtöbb cserép a dombtető déli szélén található. Itt egy vaslakatot, egy ajtózárat és néhány egyéb vastárgyat is találtam.

A település temploma a dombtető legmagasabb pontján, a domb K-i peremén lehetett. Itt a téglatöredékeken kívül embercsont-töredékek is találhatók. A lelőhely többi részén előforduló téglatöredékeket valószínűleg innen húzták el földművelés közben. A terepbejárás alapján itt lehetett a középkori Csetény falu. Erődítésre utaló nyomot a felszínen nem találtam, és légi fotózásnál sem mutatkozott sáncnyom.

Légi felderítést végeztem Sárszentlőrinc egyéb településrészein is.

Birkajárás (Homokos): Lombmentes időben eléggé áttekinthető volt a lelőhely, viszonylag jól látszott a késő középkori sánc és árok.

Tóth-tanya: A szántásban egész jól látszott egy íves sötét csík, amely elválasztja a domb végét a folytatástól.

Úzd (Ellető): A falu déli szélén nagyméretű négyszögletes, világos csík mutatkozott.

MIKLÓS ZSUZSA

235. Sárszentlőrinc, Úzd, Sió-part

(Tolna megye) U, B, Rő, Á

2001 augusztusában lakossági bejelentés alapján dr. Miklós Zsuzsával Úzd határában helyszíni szemlét tartottunk, mert a Sió partján fakitermelést folytattak, és a bejelentés szerint régészeti leletek voltak láthatók a felszínen. A helyszíni szemle során kiderült, hogy nemcsak fakitermelésről van szó, hanem a Sió mederszabályozásával együtt partszakaszok rézsűzésére is sor fog kerülni. A terepbejárás során őskori és római kerámialeleteket találtunk. A munkálatokat leállítottuk és sor került a Közép-Dunántúli Vízügyi Igazgatósággal való kapcsolatfelvételre. A Wosinsky Mór Megyei Múzeum kérésére a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ideiglenesen régészetiileg védetté nyilvánította a lelőhelyet. Ezt követően a múzeum és a vízügyi igazgatóság szerződést kötött az előzetes régészeti feltárások elvégzésére.

Az érintett kb. 0,5 ha-nyi területen leletmentést végeztünk két ütemben, 2001. szeptember 26. és október 10., valamint 2002. április 17. és június 10. között.

A leletmentés során 135 objektumot tártunk fel. Főként település objektumokat (gödrök, kemencék, házak, árkok) bontottunk ki. A feltárt objektumok korszakbeli besorolása a következő: Lengyeli kultúra, Mészbetétes kultúra, római kor, Árpád-kor.

VIZI MÁRTA – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

236. Serényfalva, Zsidóvár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B(?)

A Zsidóvárat Dobosy László említette először. 1967-ben egy 80 éves keleméri lakostól hallotta, hogy árok látszik a hegyen, az 1940-es években pedig egy „sziklalapot” találtak, amelyen állítólag valamilyen írás volt, de ezt a mélybe gurították, továbbá a haraszt alatt falnyomokat is találtak. Dobosy 1967-ben kereste a várat, de tévedésből (feltehetően rosszul tájékoztatták) a Nagykovácsi hegyet járta be, eredménytelenül.⁷

Rácz Győző, a putnoki erdészet korábbi vezetője azonban megtalálta a Zsidóvárat, a Nagykovácsi szomszédságában és erről értesítette Dobosy Lászlót. Dobosy 1993-ban az „Ózdi Vasas” című hetilapban cikksorozatban ismertette ismét a környékbeli várakat és ebben már a Zsidóvár is szerepelt.⁸

1999-ben Sárközy Sebestyénnel ismertettük a magyarországi Gömör várait. Dobosy legutolsó közleményét sajnós félreértettük és néhány éve tévedésből én is a Nagykovácsi hegyen kerestem a vár nyomait, természetesen eredménytelenül és ezt említettük a közleményünkben is.⁹

A vár helyét Szomorád Ferenc, az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságának erdészeti szakfelügyelője tisztázta véglegesen és erről értesítette Pusztai Tamást, a Herman Ottó Múzeum régészét. Pusztai 2000. november 28-án helyszíni szemléje során megállapította, hogy a hegyen őskori (késő bronzkor(?)) földvár van, árokkal-sánccal védve és őskori cserepeket is talált. Az 1:10000-es térképen vázlatosan bejelölte a vár pontos helyét.¹⁰

Ezzel nagyjából egy időben Czajlik Zoltán és Holl Balázs is megtekintette a várat és erre felhívták a figyelmemet. 2000. december 18-án én is felkerestem a várat, majd ezután Czajlik Zoltánnal és Holl Balázssal a felmérés lehetőségeiről tárgyaltunk.

A felmérésre 2001. április 3-án került sor, amit Czajlik Zoltán és Holl Balázs segítségével, a Sándorfi György által kidolgozott módszerrel végeztem el és szerkesztettem meg.

A Zsidóvár nevű hegy Kelemér községtől DK-re kb. 3 km-re, de Serényfalva község határán belül esik, a községtől ÉK-re kb. 5 km-re. A Putnok és Kelemér közötti Szörnyű-völgy közepe táján, a K-i oldala felett, a közismert Pálma-forrással szemben DK-re emelkedik. D-i irányba kinyúló hegy, lapos hegytetővel, É felé sekély hegynyereggel függ össze az ÉK felé lassan emelkedő hosszú hegyhátal.

7 DOBOSY LÁSZLÓ: Várak, várhelyek és őrhelyek Ózd környékén, Miskolc 1975, 54–55.

8 DOBOSY LÁSZLÓ: Várak, várhelyek Ózd környékén, Ózdi Vasas 26 (1993) szeptember 10.

9 NOVÁKI GYULA – SÁRKÖZY SEBESTYÉN: Várak a magyarországi Gömörben, Herman Ottó Múzeum Évkönyve 37 (1999) 329–347.

10 Herman Ottó Múzeum Adattár 3049–00.

Az 1:10000-es térkép szerint a nyereg tszfm. 345,9 m. Az innen fejlesztett szintvonalak szerint a hegytető legmagasabb része 350 m magasan van.

Mesterséges erődítés csak a hegy É-i részén van, a nyereg feletti részen. A legkülső védelmi vonal egy sáncból áll, belső árokkal, a külső oldalon nincs árok. A sánc a Ny-i oldalon lassan megszűnik, de az árok közel 30 m hosszan tovább folytatódik. Ennek a védelmi vonalnak a teljes hossza 75 m.

Az ároktól 25 m-rel hátrébb, D felé a hegytető szélen határozott, mesterséges perem látszik, a K-i végében rövid szakaszon alig észrevehető sánc is kíséri. Ez a perem átnyúlik a valamivel kevésbé meredek Ny-i oldalra, teljes hossza ennek is 75 m.

Az említett árok és a hátsó perem között még egy, erősen elmosódott perem is húzódik. Ez a K-i oldalon határozottan látszik, de a Ny-i oldalon annyira elmosódott, hogy külön peremjellel nem ábrázoltam, csak a bemért pontok segítségével megszerkesztett szintvonalak sejtetik ennek vonalát.

A hegy többi, D felé eső részén mesterséges földmunkának, sáncnak, ároknak, vagy terasznak nincs nyoma a felszínen. A hegytető természetes platója perem nélkül hajlik át a hegyoldalba.

A telep hossza, a legbelső peremtől számítva, kb. 100 m, szélessége bizonytalanabb, 40–50 m körüli, területe kb. $\frac{1}{2}$ ha. A felszínen kevés jellegtelenséget őskori cserép található.

Az eddig talált leletek csak őskoriak. D. Matuz Edit régész megvizsgálta, véleménye szerint nem lehet pontosan korhoz, vagy kultúrához kötni, a neolitikum és a bronzkor (késő bronzkor?) is lehetséges. Mivel a neolitikumból a Zsidóvár tágabb környékén még nem ismerünk erődítést, leginkább a bronzkorba, feltehetően a késő bronzkorba helyezhető a telep.

Dobosy László a helybeliek bemondása alapján falat és állítólagos feliratos követ említ. Ezek ellenőrizhetetlen adatok. Meg kell azonban említenem, hogy a külső sánc mellett nem a külső oldalon van az árok, mint ahogyan az őskori földváraknál általános, hanem a belső oldalon, ami viszont a középkori váraknál gyakori. A kettős védelmi vonal ugyan előfordul, de ritka a bronz-, késő bronzkoriaknál, a középkoriaknál viszont gyakori. A középkoriaknál általános, hogy a hegytetőt teljesen körbeveszi az árok és a sánc, ennek hiánya viszont ismét az őskoriakra jellemző.

A Zsidóvár mindenképpen őskori (feltehetően leginkább késő bronzkori) erődített telep volt, de az erődítés közelebbi korát, és esetleges középkori felhasználását csak ásatással lehetne tisztázni.

NOVÁKI GYULA

nek előzetes leletmentését 1998-ban függőben hagyták. Most a II. ütemben 6 telek, kb. 4500 m² kutatására került sor. Korábban az 50-es évek végén P. Buocz Terézia végzett kutatásokat római kori vízvezetékkel kapcsolatban a területen (RégFüz I/14, 1960. 35.). 1998-ban Sosztarits Ottó és Ilon Gábor, valamint Kiss Gábor Árpád-kori, kelta, rézkori objektumokat, kora középkori és vaskori sírokat, valamint római kori vízvezeték maradványait tárták fel.¹¹ Az objektumok és szelvények számozásánál az előző ásatások rendszerét vettük figyelembe.

A lelőhely az Aranyos-patak jobb partján, egy dombos terület lejtőjén helyezkedik el, Sé községtől délre. A 2001. évi ásatás célja a korábbi eredményekre támaszkodva a rétegtani viszonyok pontosabb megfigyelése volt.

A terület középső részén egy mesterséges vízelvezető csatornát építettek, amellyel több régészeti jelenséget is megbolygattak. A terület Ny-i része a feltöltési rétegek alapján mély fekvésű, vízjárta terület. Vastag újkori és agyagos folyóvízi feltöltés van rajta. Csak néhány objektum kerül elő. Ezen a területen követtük a római kori vízvezetékét, amelynek iránya nem esik egybe a korábban megfigyelttel. Dél felé a csatorna folytatása nem figyelhető meg: vagy teljesen megsemmisítették, vagy a mesterséges mederhez igazították, vagy a föld felett vitték tovább, s a későbbiek folyamán elpusztult, vagy meg sem építették.

A terület K-i része gazdagabb volt régészeti jelenségekben. Az itt nyitott szelvényben egy melléklet nélküli, Ny–K tájolású, valószínűleg kora középkori gyermekvázat találtunk. Ehhez a korszakhoz tartozhatott egy ház (151. objektum), melynek északi oldalán egy faszerkezet, vagy építmény elszenesedett nyomait figyeltük meg, sok hullámvonaldíszes, és kavicsos soványítású kerámia került elő belőle.

A területen több nagyméretű, igen mély méhkas alakú tárolóvermet is feltártunk, csakúgy, mint a 8. szelvényben, ahol a járósíntet is sikerült rekonstruálnunk. Valószínűleg a vaskori telephez tartoztak. A 7. szelvényt a korábban megtalált kelta kemencék (30., 31. sz. objektum) tisztázására nyitottuk. Itt egy nagyméretű, paticsfalú ház alapjaira bukkantunk, sok kerámiával. Feltehető, hogy a vaskori telep legalább kétrétegű, de ezt csak a 7. szelvényben sikerült megtalálni.

Talajkutató árok ásása során egy eltemetett humuszréteget figyeltünk meg a 7., 9., 10. szelvényekben. Egy korábban elpusztult települési réteg lehetett, kevés kerámiát találtunk benne. A 11. szelvényben római tegulák, csontfésű és kelta kerámia is előkerült.

Szakmai tanácsokkal és az előző ásatás tapasztalataival Ilon Gábor és Sosztarits Ottó voltak segítségemre. Az ásatáson részt vett Molnár Attila, Gál Krisztián

237. Sé, Doberdó

(Vas megye) Szk, LT, Ró, A, Kö?

Az előzetes feltárást 2001. március 26. és május 25. között került sor. A területre lakóparkot terveztek, mely-

¹¹ ILON GÁBOR – SOSZTARITS OTTÓ – OROSS KRISZTIÁN – MOLNÁR ATTILA: Előzetes jelentés a Sé-Doberdón végzett 1998. évi leletmentésről. Régészeti kutatások Magyarországon 1998. 2001, 63–75.